

vigtige Industri klarlagt. Man maa være Forfatteren — og med ham andre lokale Forskere — taknemlig for, at de med saa stor Energi arbejder paa Løsningen af disse Spørgsmaal.

Naar man, som det her er gjort, lader et Par Aars arkæologiske Forskning passere Revue og snart drager eet Punkt frem, snart et andet, alt efter som Problemer og Stof indbyder dertil, kommer man let til at skildre Forhistorien som en Videnskab, hvis Interesse er at stille Stenøkser op i Række, og som betragter Oldsager og Fund for disses egen Skyld. Indtrykket er let forklarligt; netop paa den Maade, med disse Midler arbejder jo Videnskaben. Maalet er et andet; det er Kulturhistorie, Skildringen af Mennesket bag Genstandene og dets Udvikling, ikke Sagernes. I de store, sammenfattende Skildringer kommer dette lettere frem, men man maa ikke glemme, at de bygges op netop af Detailstudiernes ofte kantede og ejendommelige Sten.

C. J. Becker.

Oversigt over historisk-topografisk Litteratur i 1938—39.

Redaktøren har anmodet mig om at fortsætte det Anmelderarbejde, som afdøde Kapt. *Otto Smith* gennem en Aarrække med overlegen Dygtighed varetog har i »Fortid og Nutid«; kun med stor Betænkelighed er jeg gaaet ind paa at gøre et Forsøg. Min Opgave maa vel være at gøre opmærksom paa de Afhandlinger i Aarbøgerne, som efter mit Skøn er af størst Værdi; at omtale dem alle vil være uoverkommeligt og unødvendigt. Hvad de mindre gode eller rent ud slette angaar, da vil jeg ikke forsøge at jævne dem med Jorden i ubarmhjertig Kritik, men i al Stilfærdighed nøjes med et Par Bemærkninger om det, jeg finder uheldigt. De fleste af os skriver jo dog af lykkelig eller ulykkelig Kærlighed til Emnet, enhver redelig Forfatter arbejder efter bedste Evne og med god Vilje. Og naar der alligevel i Aarbøgerne fremkommer Artikler, som hverken Forfatter, Læser eller Redaktion kan være tjent med at faa offentliggjort, bærer vi, der sidder i Redaktionsudvalgene, større Ansvar end Skribenten, da det jo dog maa være vor Opgave at vælge og vrage, kritisere og vejlede, indtil Forfatterens Arbejde bliver en Værdi for vor Aarbog og ikke tilfældigt Fyld.

Aarbøgernes Folkemindestof gaar jeg let hen over, da disse Emner jo anmeldes af *Aug. F. Schmidt*.

Endelig vil jeg omtale enkelte Afhandlinger fra Tidsskrifter og lignende Publikationer samt nogle af de nye Bøger af hist.-top. Indhold. Men her bliver Udvalget let noget tilfældigt, dels fordi

større Værker fortjener en udførligere og kyndigere Anmeldelse, end jeg kan give indenfor de afstukne Rammer, saaledes f. Eks. de mange Købstadshistorier¹⁾, dels fordi ikke alle hist.-top. Bøger kommer os Hænde.

Jeg fortsætter, hvor Otto Smith slap, og denne Oversigt kommer da til at omfatte Litteratur fra 1938 og 39.

I. Amtsaarbøgerne i 1938.

Fra Viborg Amt indledes med en Redegørelse af Sofus Larsen for de sparsomme Kilder til vor Viden om Kongemordet i Finde-rup; støttet paa Folkevisens Beretning søger Forf. at klarlægge saavel Aarsagerne til Mordet paa Kong Erik som selve Dramaets Forløb. I samme Bog fortæller I. P. Lundø elskværdigt om »Gamle Fjandbo-Ansigter fra Vridsted Sogn«, mest vellykket er Skildringen af Pastor A. Winding. Kr. Pedersen gennemgaar en Del Materiale til Ulvenes Historie i Midtjylland og anser det for rimeligt, at Estvadgaard-Ulven 1813 er den sidste danske Ulv; de »Ulve«, der f. Eks. i 1829 og 41 blev dræbt, viste sig at være store halvville Hunde.

Vendsysselske Aarbøger indeholder otte spredte Bidrag til Landsdelens Historie af C. Klitgaard, værdifuldt Stof. I et Til-læg findes Fortsættelsen af P. M. Rørsigs »Skoler, Degne og Skoleholdere i Vendsyssel« og Klitgaards »Herredsfogeder og Tingskri-vere i V.«. Det er maaske et Spørgsmaal, om den Slags store Samlerarbejder egentlig hører hjemme i en Aarboeg; de har stor personalhistorisk Værdi, men kan jo ikke være Læsestof for jævne Læsere og fortjente snarere en selvstændig Udgivelse. Støttet paa omfattende Arkivarbejde giver Kr. Værnfelt en Redegørelse for Forholdet mellem Bondebyerne og Herregaarden (Dronninggaard) i det store Hundslund Sogn; et Par gode Kort ledsager Skildringen.

Fra Himmerlandsstævnet i Aars i 1937 foreligger i *Fra Him-merland og Kjer Herred* en Beretning af dette Hjemstavnstævn-nes Leder, S. Vestergaard Nielsen, og 10 Foredrag af Stævnets Talere, omhandlende Egnens Geologi og Historie.

Gudm. Schütte afslutter i »*Skivebogen*« »No smo' Blå å dæn dansk Histårri, fortal' po Jysk å Palle«; Uffesagnet illustreres af fire engelske Tegninger fra 14. Aarh. I samme Bog fortsætter M. Brandt den bredt anlagte Livsskildring af Tyge Krabbe til Bustrup, her er en god, populær Oversigt over vigtige Begivenheder i Christian den Andens Tid, men Forbindelsen med Skive-egnen er unægtelig ofte særdeles tynd. Af kulturhistorisk Værdi

¹⁾ Jfr. Fortid og Nutid XIII, S. 216—26 (Decbr. 1940).

er E. Brogaards lille Artikel om »Barselvarsler og Regler for Handlingers Tilladelighed« og I. C. Kroghs udførlige Redegørelse for gamle Sallingdane. Artikler om Folkedanse er desværre sjældne i Aarbøgerne. Krogh opgiver, at der i Hundredeaaret 1836—1936 har været brugt mindst 113 forskellige gamle Danse i Salling og Fjends Herred.

Vejle Amts Aarboeg indledes med Johan Hvidtfeldts betydelige Afhandling »Stavnsbaandet, dets Forudsætninger og Virkninger«, belyst især ud fra Materiale fra det gamle Koldinghus Amt, men Undersøgelsen har Værdi ud over det rent lokale, ikke mindst Afsnittet om de Unges Lyst og Trang til at udvandre til andre Egne eller til Købstæderne. Will. Berthelsen fortæller om Fund af primitive Stenalderredskaber i Bopladser langs Vejleaa, som han antager er samtidig med *Schaalsee-Kulturen*. Marius Hansen beskriver Smidstrup Kirke, og Otto Norn giver en kunsthistorisk Vurdering af Jens Hjernøe (1748—1801), der virkede som Billedhugger og Arkitekt i Vejle og Horsens og er Mester for en Del Kirkeinventar og borgerlig Bygningsdekoration i Nyklassicismens Aand, men med lokalt Særpræg. Til Læplantningens Historie giver Rasmus Mortensen et værdifuldt Bidrag ved sin Afhandling om Give og Omegns Plantningsforening 1889—1939.

Henrik Larsen har i *Fra Ribe Amt* behandlet Bebyggelsen og Opdyrkningen i Andst Herred. Om Ribe Amts ældste Kræmmer, N. K. Boel, fortæller T. Kragelund; ethvert Bidrag til disse omvarende Handelsmænds Saga er velkomment. Aarbøgerne bør heller ikke savne Beretninger om de mange Andelsvirksomheder, der i disse Aaringer holder 50-Aars Jubilæum; de Mænd, som gik i Spidsen, fortjener at mindes; et Bidrag i den Retning er Salomon I. Frifeldts Artikel om Esbjerg Andelssvineslagteri, det næstældste i Landet, stiftet 1888. Ribebogen har endvidere gode Artikler om Fortidsminder: Kapelbanken og St. Gertruds Kilde i Torstrup, Kærgaards Gaardtomt, Vardehus og Guldfundet paa Lydum Hede.

I Anledning af Agger Kirkes 100 Aars Jubilæum fortæller Henr. Laursen i *Hist. Aarboeg for Thisted Amt* om den tidligere Kirke ude paa Klinten, som Havet underminerede, og hvis sidste Rester skred ned i en Stormflod 1839. Af megen Interesse er Yde Kirks Meddelelser om de omvarende Helligtrekongers Stjernesangere i Thy, og N. Sodbergs Artikel om Sæd og Skik paa den lille Halvø, Hannæsland.

Om Aarhusbispernes forsvundne Herregaard, Oustrupgaard, og om de tre Gaarde, som opstod af dens Jorder, og deres Historie i 400 Aar fortæller S. Leth Danielsen i en stor Afhandling i *Aar-*

bøger for Aarhus Stift, illustreret med Kort, Billeder og Stam-tavler. Anders Andersen beskriver Udgravningen af Øm Klosters nordre Kirkegaard, hvor c. 400 Grave afdækkedes af de c. 1000, man mener den rummer, en Kirkegaard for de mange fattige og syge, der søgte til Munkenes Hospital og Plejehjem. Otto Norn giver udmærkede Oplysninger om Harsdorffs Arbejde med at indrette Palæet i Horsens til de russiske Fyrstebørn 1780.

I *Hardsyssels Aarbog* fortæller A. Sidelmann om Kvistgaard i Vejrum, hvorfra Slægten Quistgaard skal have sit Navn, og Chr. Møller Hansen om den gamle Hovedgaard Vadskærgaard og dens Ejere i 600 Aar, deriblandt Adelslægten Friis i c. 150 Aar og nu Bondeslægten Agger i c. 130 Aar. Jørg. Jørgensen Borup har en stor Afhandling om Fløe-Slægten fra Brande Sogn, og J. Gr. Pinholt gengiver nogle livfuldt fortalte Erindringer af en Veteran om Kampen om Frederiksstad.

Pastor Hejselbjerg Poulsen fortsætter i *Sonderj. Aarbøger* sine Studier over Oplysningstidens Kirke- og Skoleforhold i Hertugdømmerne; af særlig Interesse er Udredningen af Nationalfølelsens Udvikling omkr. 1800, da ogsaa Holstenerne følte sig som gode danske Patrioter, »auch wir sind brave Dänen«, som Prof. Weber i Kiel sagde 1801, men alle Forsøg paa at skabe en aandelig, levende Forbindelse mellem Dansk og Tysk indenfor Helstaten maatte mislykkes. Karakteristisk er det saaledes, at da Gardthausen 1822 bad Grundtvig om Lov til at oversætte »Paaske-liljen« og i sit Brev taler om de to »herlige, kraftige Nationer«, der skal række hinanden »Broderhaand til evigt Forbund«, svarer Grundtvig: Der er Skillemure mellem Nationerne, som ej kan nedbrydes, uden derved at den ene gaar til Grunde, og af det Slags turde Muren være, som adskiller det egentlige Tyskland fra Danmark i Aandens Verden«. Bogen bringer tillige Fortsættelser af Junggreens Breve og Prof. Skautrups Oversigt over sonderjydske Stednavne, mens Frovin Jørgensen fortæller om Laurids Skaus Arbejde i den danske Hærs Efterretningsvæsens Tjeneste i 1848, og Gudm. Schütte giver en udførlig Oversigt over »Tyske Fremstillinger af Sonderjyllands Nationalitet efter 1896«, især under v. Köllers Danskerfølgelse.

Støttet paa Grevskabet Gyldenstens Arkiv bringer V. Spanner i *Aarb. f. Hist. Samf. for Odense og Assens Amter* en indgaaende Undersøgelse af Bøndernes Vilkaar i en nordfynsk Landsby (Nørreby) før og efter Fællesskabets Ophævelse. Godshistoriske Studier er desværre ikke almindelige i vore Aarbøger, men man mærker, hvor tungt Materialet er at arbejde i, hvor svært det er at tilrettelægge i letlæselig Form. I Anledning af Kerteminde

Skipper-Ligbærerlavs 200 Aars Jubilæum fortæller V. Woll Lavets Historie; Sognefoged Jeppe Hansen i Rønninge skriver om Sognets Foredragsforening, stiftet 1863, en Forløber for senere Landboforeninger.

I Stedet for en Aarbog udsendte *Hist. Samf. for Københavns Amt* »Snoldelev-Tune, Træk af Sogdenes Historie«, udarbejdet af en Kreds af Folk paa Egnen. De mange Kokke har ikke fordærvet Maden, selv om Idealet for en Sognebeskrivelse jo altid vil være, at een Forfatter er Mester for hele Historien. Bogen er meget smukt udstyret, og mange af Afsnittene kan læses med Fornøjelse ogsaa af udensogns Læsere, f. Eks. den mærkelige Historie om »den kloge Provst«, Hr. Anders Rachlou, og hans store Kunstsamlinger.

Ogsaa *Frederiksborg Amts hist. Samfund* møder med en Særdugivelse, Anders Uhrskovs »Fra Stavnsbaand til vore Dage« I. Bind, en Række Skildringer af Nordsjællands Kulturhistorie, udsendt i Mindeaaet 1788. Den store Bog (324 Sider) giver i 12 Afsnit mange udmærkede Bidrag til Bøndernes Vilkaar fra Fæstebondens Tid til vore Dages Andelsbevægelse, og selv om der nok kan disputeres om Stoffets Ordning og enkelte Stykkers Værdi, saa er her dog samlet et Væld af værdifuldt Materiale, og det er lykkedes Forf. at give et levende Indtryk af den materielle og landbrugsfaglige Fremgang i de 150 Aar.

I en temmelig vidtløftig Afhandling paa 88 Sider beretter L. P. Poulsen i *Aarb. f. Hist. Samfund for Præstø Amt* om den kendte Balle-Lars, hans Liv, hans Forbrydelser og det grufulde Mord i Ugledige 1858 og om Pastor Gjellebøls tragikomiske Beretning om Forsøget paa at omvende Lars inden Henrettelsen (»Spildte Guds Ord paa Balle-Lars«). H. Hansen gennemgaar Stege Asyls Historie gennem 100 Aar.

I *Aarbog for Hist. Samf. f. Sorø Amt* har en af Prof. Alb. Olsens unge Elever, Inger Tryde, faaet trykt nogle Studier over Basnæsbøndernes sociale og økonomiske Forhold før Landboreformerne; et stort statistisk Materiale fremlægges og behandles, ud fra Godsets Fæste- og Skifteprotokoller. Det er en interessant Prøve paa, hvorledes de historisk studerende lærer at arbejde med Kilderne, men det er vist for tungt og tørt Stof for en Aarbog. — Chr. Jespersen fortæller Sagn og Æventyr fra Skælskør-egnen, og M. A. Ebbesen skildrer nogle Bataljer ved Omø og Agersø under Kanonbaadskrigen.

Stavnsbaandsløsningsjubilæet præger ganske naturligt mange af Amtsarbejgerne for 1938. Saaledes ogsaa *Fra Holbæk Amt*, hvor J. P. Jensen fortæller om nogle af Foregangsmændene i

dette Amt, og Jens Nylev skildrer i store Træk en Landsbys Historie (Ubby) indtil Reformtiden. En stor Afhandling af Bent Rasmussen om Friskolelærer Søren Rasmussen paa Røsnæs giver gode Bidrag til Friskolens Opstaaen og Udvikling.

Af Afhandlingerne i *Lolland-Falsters hist. Samfunds Aarboeg* kan sluttelig nævnes Jacob Wolsings om Pilehegn paa Lolland, et udmærket Emne, L. Larsen Eskes Beretning om Musiker og Væver H. C. Hansen i Ønslev, med morsomme Uddrag af hans Dagbøger, og K. P. Andersens Gengivelse af nogle livligt fortalte Soldatererindringer fra 1864. Helene Strunge bidrager med en god Artikel om en Mekaniker- og Entreprenørfamilie, hvis bedste kendte Medlem er Flyveren Ellehammer. Den største Afhandling er Hector Boecks om Konsistorialraad I. F. Boeck i Maribo, et godt Stykke Personallistorie.

II. Amtsaarboegerne i 1939.

C. Klitgaard fortsætter i *Vendsysselske Aarboeger* sin Afhandling om Skovene i Vendsyssel og giver i en anden Artikel gode Oplysninger om Handelsstedet Blokhus og om en af Stedets store Købmænd, I. C. B. Klitgaard; hans Søn, Skibsfører Klitgaards, Erindringer fra Barndomsaarene i Blokhus c. 1850 findes gengivet i en særlig Artikel.

Hardsyssels Aarboeg har to personallistoriske Afhandlinger, A. Reimann-Hansens om Søren Kierkegaards Forfædre og Jørg. Jørgensen Borups »Fra Adel til Bonde«, et godt Emne, en Adelslægt (Lange), der efterhaanden glider over i Bondestanden, men Udredningen af de forskellige Slægter er en meget vidtløftig Historie. J. Gr. Pinholt gengiver en Soldater-Dagbog fra 1864, udmærket fortalt, men der bør protesteres mod, at han, som han siger, »modererer Udtrykkene«, hvor Soldaten giver sine personlige Følelser Luft over Dannevirkes og Fredericias Rømning; det er jo dog mere den Slags Vidnesbyrd om Stemningerne end det er selve Beretningen om Krigens Gang, der har Værdi for Nutiden.

Gudm. Schütte har faaet 40 Sider af *Skivebogen* til »En bette Sproglære for Sallingbomaal«, et Emne, der virker overraskende i en historisk Aarboeg. N. C. Bøgelev giver en bredt anlagt Oversigt, med gode Litteraturhenvisninger, over Skiveegnens mange værdifulde Oldtidsminder, og M. Brandt fortsætter sin Artikelrække om Tyge Krabbe, en hel lille Danmarkshistorie.

I *Hist. Aarboeg for Thisted Amt* giver Aug. F. Schmidt Oplysninger om Johan Skjoldborgs Slægt, og H. A. Riis Olesen en kort Biografi af Digteren og Geografen Malthé Conrad Bruun.

der var Søn af Amtsförv. B. i Thisted. Joh. Hvidtfeldt bringer et udmærket Bidrag til Byens Handelshistorie i 1600'erne.

Sognehistorierne florerer i *Fra Himmerland og Kjær Herred*, Th. Johansen fortæller om Aarestrup Sogn, Kr. Værnfelt om Sultsted Sogn og S. Vestergaard Nielsen om Aars (Legatstifteren C. N. Meiling), mens Kr. Kolding skildrer Herregaarden St. Restrups Historie til 1788; alle fire Arbejder synes at bygge paa grundige Arkivstudier.

Fra Viborg Amt indledes af Sig. Kristensen med en 93 Sider lang Afhandling »Domestiquer og Betienter paa et stort Gods«. Hovedkilden er en Instruks fra c. 1700 for Ridefogeden paa Ulstrup. Fremstillingen er livlig, letløbende, undertiden kaad og stedse omstændelig, men det bør paaskønnes, at et Emne som dette, Herregaardsfunktionærernes Forhold, er taget op til Behandling; vi har kun lidt af den Slags. En god og nyttig Afhandling af Erling Albrechtsen om Højfredningen i Viborg Amt viser, at den nye Lov ikke kom en Dag for tidligt; det ser ud til, at de tre Fjerdedele af Amtets Høje og Grave er blevet raseret i de sidste 25—30 Aar. En lignende Beretning om Nationalmuseets Fredningsfelttog i disse Aar burde findes i de andre Amtsaarbøger.

Gode Artikler om vore Landevejskroer er altid kærkomne; i *Aarb. f. Aarhus Stift* fortæller Chr. Heilskov saaledes om Kroen i Nørre Snede fra Middelalder til Nutiden, en god historisk Oversigt, som var blevet endnu bedre, hvis den var udvidet med gamle Folks Erindringer om dagligt Liv i en saadan Landevejskro. Palle Birklund har haft den Idé at bearbejde Skifternes Oplysninger om, hvilke Bøger, Borgerne i Aarhus ejede op mod Aar 1700; hans Artikel, »Noget om Læsning og lidt om Boghandel« er et interessant Arbejde. De fire sidste Stykker af Aarhusbogen drejer sig om Øm Kloster, saaledes C. M. Smidts om Udgravningerne og Klosterkroniken og Kr. Isagers »Hvad de døde har fortalt de levende«.

Vejle Amts Aarbøger indledes med en rigt illustreret Oversigt af J. Alsted over Døbefonte i Vejleegnen. Bundgaard Larsen fortæller om Skolevæsenet i Brande og Uhre og K. M. Hove om Præster og Degne i Hvejsel. Frovin Jørgensen giver med »Kolding i 1848« et værdifuldt Bidrag til den gamle Grænsøbys Historie i det første Krigsjaar med nye Oplysninger om Friskarebevægelsen og Efterretningsvæsenet.

Fra Ribe Amt har to gode Artikler om Ploven, især T. ToBIassens »Plov og Pløjning«. H. P. H. Novrup gengiver Præsten N. L. Feilbergs livligt fortalte, ofte dramatiske Erindringer fra Trearskrigen. Ud fra Arkivstudier fortæller C. Lindberg Nielsen

om Varde Hospital og N. M. Kromann om Færgerierne over Ribe Amts Aaer, et interessant Emne, der fortjener Opmærksomhed.

Jørgen Swanes Afhandling i *Sønderjyske Aarbøger* om Georg Blechingberg og den Blikfabrik, han 1772 anlagde ved Haderslev er et godt Bidrag til Merkantilismens Historie i Provinsen. Fr. Schroder har oversat og udførligt kommenteret en Part af E. von Rantzaus Beretning om Brødremenighedens Indre-Missionsgerning i Nordslesvig. I 2. Halvbind finder man Dr. Hjelholts Foredrag (fra Hist. Fællesforenings Møde i Aabenraa) om »De store Landboreformer i Sønderjylland«, og Carsten Petersen fortæller om »Kirker i Tørninglen Provsti«, han behersker sit Emne paa en fortrinlig Maade.

Efter at de to fynske Amtssamfund er blevet forenede i »Hist. Samfund for Fyens Stift«, foreligger nu fra 1939 I Bind af *Fynske Aarbøger*, der hvad Format og Udstyr angaar ser ud til at rage godt op over de andre Aarbøger. De to største Afhandlinger omhandler Faaborg Kirke i Anledning af dens 400 Aars Jubilæum som Sognekirke; Villh. Lorenzen gør Rede for denne Helligaandsbrødrenes Klosterkirkes Bygningshistorie, og V. Thorlacius-Ussing behandler Inventaret og dettes kunsthistoriske Værdi. Mange smukke Billeder. Søren Lassens Barndomserindringer fra Selleberg i 1870'erne giver et godt Indtryk af dagligt Liv paa en mindre Herregaard. Endelig findes i Bogen Helweg Mikkelsens Beretning om hans Udgravning af Sarupfundet og et Foredrag af Knud Fabricius om Fyens Historie.

Frederiksborg Amts hist. Samfund har i 1939 udsendt to Bøger, en Aar bog med Referater af Foredrag ved Hjemstavnsstævnet i Hillerød, og II Bind af Anders Uhrskovs »Fra Stavnsbaand til vore Dage« med Undertitlen: Handel, Haandværk, Fiskeri. Det er, som Forf. siger i sit Forord, væsentligt »den gamle Landsbykultur, der belyses, men der kastes ogsaa Strejflys ind over Byernes Liv«. En livligt fortalt Bog med gode Oplysninger om gammeldags Næringsliv paa Landet og ved Stranden, rig paa karakteristiske Smaatræk og gode Historier, men der synes ogsaa her, som i I Bind at mangle en fast Komposition, en Linie, en Idé.

Aarbogen *Fra Københavns Amt 1938—39* udfyldes helt af V. Mortensens »Fra Karlslunde Sogn«, en velskrevet Sognehistorie med gode topografiske Afsnit samt en Del Kulturhistorie, f. Eks. om de endnu bevarede Oldermændsgilder, et Par Testamenter, Fester og Højtider m. m.

Ole Worms Beskrivelse af Alsted-Runestenen og Gengivelse af Sagnet om Hagbard og Signe findes i *Aar bog for Hist. Samf. for Sorø Amt* i dansk Oversættelse ved Anders Bæksted. Fritz Jacob-

sen skriver interessant om Kongens Vildtbane under Antvorskov Gods, ved Undersøgelser paa Stedet har han fundet en Del af de Vildtbanepæle, høje Stenstøtter, som Frederik V lod opsætte 1761—62.

Ud fra Herredsfoged Dorphs Dagbog (i Landsarkivet) over Oplevelser paa Møn i 1807—08 har P. Bernholm i *Aarb. f. Hist. Samfund for Præstø Amt* fortalt om det mønske Landeværns Mytteri i 1807; Bønderne nægtede at lade sig overføre til Sjælland, de var kun Landeværn for Møn. Philip Borries' fire Artikler omhandler Mogenstrup Sogn, Fremstillingen synes unødigt bred og blomstrende; den første hedder »Stejlehøj og Oldtidsgrav«, men har følgende Underafsnit: En blandet By, Pederstrup, Pederstrup Skole, Fladsaa, St. Mogens' Kirke og Kildemarkederne. Det er temmelig forvirrende.

I *Fra Holbæk Amt* skriver Dr. Louis Bobé om Løvenskiolderne paa Løvenborg; af særlig Interesse er Skildringen af Gehejmeraadinde Magdalene L., »en af de betydeligste og mest tiltalende Kvindeskikkelser, Danmark paa hin Tid opviser«. Henrik Larsens »Fra Løve Herreds Fortid« giver meget nyt Stof, og Dr. J. O. Arhnung har ud fra nogle Kirkeregnskaber kunnet kaste nyt Lys over den i 1869 nedrevne Holbæk Klosterkirkes Bygningshistorie, en skarpsindig og interessant Undersøgelse. Bogens største Bidrag er Bent Rasmussens »Med Smakke, Isbaad og Dampskib«, om Samsøs Postforbindelser fra 1682 til vore Dage. Emnet er godt nok, men de mange gengivne Lister og Dokumenter burde sikkert have været anbragt som Bilag.

I *Lolland-Falsters hist. Samfunds Aarbog* giver Poul Ruus en Del Oplysninger om den lollandske Kystmilits 1801—14; Ole Svendsen fortæller om Ringsebølle Sogn og Helene Strange om Færgestedet ved Gaabense. I Aarbogen findes ogsaa en Fortsættelse af nogle Soldatererindringer fra 1864.

III. *Andre Aarbøger og historisk-topografiske Skrifter* fra 1938—39.

Sigv. Preben Skov hævdede i *Jyske Samlinger* 5. R. III, at den saakaldte Essenbæk-Aarbog var skrevet efter c. 1323 af en Mand fra Djursland, en Storbonde, som i kortfattede Optegnelser giver et temmelig mørkt Billede af Erik Menveds Regeringstid; i III R. 2. Hefte søger dernæst Vilhelm Marstrand i Afhandlingen »Ærkebisp Esger Juuls Aarbog fra 1321—23« at vise, at den maa være en Redaktion af en Aarbog, som Kancelliet lod udarbejde i Anledning af Ærkebispestriden, bestemt til Forelæggelse for Kardi-

nal Guido 1266. I sit Gensvar, i 3. Hefte, gaar Skov stærkt imod denne Opfattelse; den interessante Diskussion er et Vidnesbyrd om, at der stadig i de middelalderlige Annaler findes mange dunkle Punkter og store Uoverensstemmelser, som det er frugtbart at søge belyst. — I J. Saml. 5. R. III 2. H. fortæller Niels Cl. Hansen om Valdensesnes Rejse til Fredericia 1721 og de mislykkede Planer om at lade dem opdyrke jyske Heder. I 3. H. gengiver Kjeld Galster »De første adelige Donationer til Aalborg latinske Skole«, og Helge Søgaard foretager en Undersøgelse af nogle jyske Liglavs Historie. I IV Binds 1. H. findes en større Afhandling af Hans H. Fussing om Kirsten Munk, hendes Adfærd mod Bønderne paa Boller Gods og hendes Ophold som Fange paa Stjernholm 1635.

I *Hist. Meddelelser om Staden København og dens Borgere* findes i Aargangen 1938 en Afhandling af Gudrun Nissen om København under Erik af Pommern, da Byen bliver Landets Hovedstad, et økonomisk og kulturelt Centrum. Aug. Nielsen gennemgaar Assistens Kirkegaards brogede Historie og slutter med en værdifuld Fortegnelse over Monumenter af kendte Kunstnere over kendte Personligheder, der ligger begravet paa Assistens. Victor Krohn fortæller om Kastellets »Stokke«, og I. With-Jensen om den gamle Ladegaard, hvor nu Statsradiofoniens Bygninger rejser sig. I Aargang 1939 findes Poul Johs. Jørgensens store Afhandling »Erik af Pommerns Erhvervelse af København 1417, set i Belysning af Datidens Retsregler«, en meget interessant og skarpsindig Undersøgelse af Aktstykkerne i Striden mellem Kongen og Kirken. I Anledning af den gamle Kastels-Historiker, Victor Krohns 80 Aars Fødselsdag bringes, foruden en Hyldestartikel af Chr. Bokenheuser og en Bibliografi, fire mindre Artikler af Krohn, vedrørende hans kære Kastel. Om Konflikten i Drejerfaget 1896 beretter Georg Nørregaard, Knud Millech gør Rede for Resultaterne af de senere Aars Opmaalinger og Undersøgelser af ældre Borgerhuse, foretaget af Lærere og Elever fra Kunstakademiets Arkitekturskoler. Og Albert Olsen fortæller i »Et Bidrag til dansk Bourgeois Historie i første Halvd. af d. 18. Aarh.« om Viborgkøbmændene Niels Aretander og Hans Werner, især om sidstnævnte, der endte som Færgemand i Assens.

I *Fra Nationalmuseets Arbejdsmark* 1938—39 findes adskillige Afhandlinger af stor Interesse for Lokalhistorikere, saaledes Poul Nørlunds Beretning om Udgravningerne af Trelleborg, Johs. Brøndsteds »Bronzealderens Soldyrkelse«, C. M. Smidts »Port og Faldgitter«, Otto Norns »En østjysk Billedskærerslæg« og Aage Roussells »En middelalderlig jysk Træborg« ved Aars.

Alfred Kaae har 1939 udgivet et lille Hefte, *Fra Vedersø*, hvori er optrykt et Afladsbrev fra 1474, omhandlende Kirken, og to Sognebeskrivelser fra 1638 og 1766.

Af Indholdet i *Aarb. for nord. Oldkyndighed og Historie* 1938 kan nævnes C. M. Smidts Artikel om Tikøb Kirke og Esromkloster og Gudm. Hatts store Afhandling »Jernalders Boplads i Himmerland«. I 1939 skriver Therkel Mathiassen om en Boplads fra yngre Stenalder ved Bundsø paa Als, og C. J. Becker om en Boplads paa Ordrup Næs i Nordvestsjælland, værdifulde Bidrag til disse Egnes ældste Bebyggelseshistorie.

I Serien »Nationalmuseets blaa Bøger« er i 1939 udsendt Otto Norns Beskrivelse af *Keldby Kirke* paa Møn med de berømte Kalkmalerier.

A. Ravnholt: Thorning Sogn i det 19. Aarhundrede. Historiske Efterretninger. (Eget Forlag Nr. Nebel 1939) er II Bind af en stor Sognehistorie, hvis I Bind udkom 1934. Efter en Indledning om Udflytning, Hedeopdyrkning og Træplantning i Aarhundredets Begyndelse fortælles om Sogneforstanderskabet, Kirke- og Skoleforhold, Ungdomsskoler, Mejeriet og om den lille lokale Avis, der har det mærkelige Navn »Thorning Telefon«. Den mest kendte af Præsterne, St. St. Blicher (1819—25) omtales kun ganske kort. Litteraturen om ham er saa rig, at Forf. ikke har turdet medtage ham, men det er et Savn; i en Thorning-Bog burde der nok være ofret en halv Snes Sider paa hans Ophold i Thorning-Lysgaard, blot en Oversigt. Af megen Interesse er nogle Afsnit om Brydninger mellem de grundtvigske og Missionsfolkene og om »Lærebogsstriden«, da Præsten og Bispen vilde tvinge Lærer Jensen-Knudstrup (Folketingsmanden) til at bruge Balslevs Lærebog i Skolen trods Beboernes Modstand. Forf. har ogsaa faaet en Del kulturhistorisk Stof med, bl. a. et Par Oplysninger om Blichers Mads Doss.

Arnold Hansen: Helms' Apotek, Horsens, gennem 250 Aar. (Udg. af Forf. i Kommission hos Dansk Farmaceutforening; Horsens 1938). En anelig Bog, smukt trykt, mange gode Billeder. 1688 fik Erik Elbogen kgl. Privilegium paa at oprette Horsens Apotek, Forf. giver ud fra Skifteprotokollen et godt Billede af, hvorledes han havde indrettet sig; af Interesse er ogsaa de fotografiske Gengivelser af Efterfølgeren, Jacob Schmidts Lærebrev, Testimonium, Eksamensbevis og kgl. Bevilling. Det var Schmidt, som i 1736 opførte det nuværende prægtige gamle Apotek paa Søndergade; Sønnen, Gottfried S., blev en rig Mand, en Matador i Staden, og efter hans Død overtoges Apoteket 1779 af en Fætter.

Jacob Helms († 1816), efterfulgt af Sønnen Adam Helms til 1852, dennes Søn Jacob Helms til 1866, dennes Søn, Adam Helms, til 1932, da Sønnen, den nuværende Indehaver, Jacob Helms, overtog Apoteket, en enestaaende Kongerække af Helms'er, dygtige, betydelige Mænd, der virkede til Gavn for deres By. Bogen om disse Apotekere hører til de bedste i sin Art, velskreven, solidt opbygget paa grundige Studier, Erindringer og mundtlige Meddelelser, fuld af levende Tidsbilleder.

De »Byraadsforhandlinger« og Regnskaber, som Købstæderne hvert Aar udsender, bliver efterhaanden uundværlige Haandbøger i Byernes nyere Historie. I Kolding har man de sidste Aar haft den gode Idé at indlede »*Byraadsbogen*« med en eller flere lokalhistoriske Afhandlinger; saaledes skriver 1938—39 Georg Bruun og Niels Jacobsen om to af Koldings gamle Lav, Købmændenes og Vognmændenes, og de samme Forfattere har 1938 paa Byens Bekostning udarbejdet en fornemt udstyret Bog, *Kolding Bys Segl og Vaaben*, rigt illustreret, bl. a. med Fotografi af et Brev fra c. 1250—1300 i Lybæks Stadsarkiv, udstedt af Fogden og Raadet i Kolding, men med St. Knuds Gildes Segl under, og det er dette Segl, som siden er blevet Byens officielle Segl. For Kolding Byraad har de to Forfattere i 1939 udgivet endnu en Bog, »Den danske Skole og de Collinske Skoler i Kolding«, til Minde om Christian Collin, der 1772 testamenterede Byen en Kapital til Oprettelse af en Haandgerningsskole og en »Læse-, Skrive- og Regneskole«.

Albert Thomsen.

JØRGEN OLRİK

1875—1941.

Den 4. Maj døde Jørgen Olrik. Han havde været syg over et Aar, men havde saa nogenlunde genvundet sit Helbred og havde lige genoptaget sit Arbejde paa Museet, da et Hjerteslag brat gjorde Ende paa hans virksomme Liv.

Han var den yngste af en højt begavet Søskendeflok, og den dybe Sans for vor gamle nationale Historie og for Folkekulturen delte han med sine ældre Brødre Hans Olrik og Axel Olrik.

Allerede som Student blev han ansat ved det af Bernhard Olsen stiftede »Dansk Folkemuseum«, og det blev ham, der senere som Museets Leder kom til at udforme det og tilrettelægge det som Grundlag for det videnskabelige Studium af den danske Folke-